

developments of aspiration and ability to independence, self-development and self-realization of the person acquires special value. In the interpersonal interaction of educational entities, conditions are created for the development of educational and professional motivation, giving learning the nature of cooperation, which creates a basis for achieving the goals. Today there is a number of other technologies based on modeling professional situations, business games, trainings that help to find effective solutions to problems. But the teacher will be able to achieve this goal under the conditions of taking a new position – a teacher-facilitator. Prospects for further research in this area will be a description of the key educational roles of modern teachers.

Key words: *facilitation, facilitative competence, facilitator, methods of learning, forms of learning, professional training, future teachers of natural sciences disciplines.*

УДК 378. 112 (477)

Ольга Осередчук

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID ID 0000-0002-3192-3129

DOI 10.24139/2312-5993/2021.08/183-189

ПРИНЦИПИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Якість освітнього процесу є невід’ємною складовою якості освіти. Кожен заклад вищої освіти має свої особливості та складові, що впливають на формування внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти. Функції і принципи є необхідними категоріями під час здійснення моніторингу якості вищої освіти. У статті розглянуто принципи моніторингу якості вищої освіти, що пропонують учені, й виокремлено нами основні принципи (науковості, інтегрованості, мобільності, об’єктивності, валідності, діагностико-прогностичної спрямованості, систематичності, єдності управління та самоуправління, послідовності, гуманізму), за допомогою яких, на нашу думку, моніторинг якості вищої освіти буде ефективним.

Ключові слова: *моніторинг, якість освіти, принципи, якість вищої освіти, найдоцільніші принципи для моніторингу якості освіти в закладі вищої освіти.*

Постановка проблеми. Закон України «Про освіту» визначає якість освіти як «відповідність результатів навчання вимогам, установленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг», а якість освітньої діяльності – як «рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, установленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг» (Закон України «Про освіту», 2014). Бачимо, що в нормативному документі якість освіти подається в єдності якості процесу й якості результату. Якість освітнього процесу при цьому є невід’ємною складовою якості освіти. Кожен заклад освіти має свої особливості та складові, що впливають на формування внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності і якості освіти.

Принципи є необхідною категорією під час здійснення моніторингу якості вищої освіти.

Розглянемо принципи моніторингу якості вищої освіти, що пропонують учені, та виокремимо основні принципи, за допомогою яких, на нашу думку, моніторинг якості вищої освіти буде ефективним.

Аналіз актуальних досліджень. Принципи моніторингу якості освіти розглянуто у працях вітчизняних та зарубіжних учених (Н. Байдацька, С. Баля, Т. Волобуєва, І. Гириловська, В. Горб, В. Зінченко, В. Красовська, О. Касьянова, Т. Лукіна, І. Найдьонова, В. Приходько І. Скопилатов та ін.).

Мета статті – розглянути принципи моніторингу якості вищої освіти, які описано ученими й виокремити основні, за допомогою яких, на нашу думку, моніторинг якості вищої освіти буде ефективним.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано такі методи дослідження: теоретичні (аналіз філософської, педагогічної, психологічної літератури), що дає змогу обґрунтувати вихідні положення дослідження; інтерпретаційно-аналітичний метод, на основі якого вивчаються джерела із застосуванням синтезу, аналізу, систематизації та узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Принцип (лат. *principium* – основа, начало) – особливість, покладена в основу створення або здійснення чогонебудь; внутрішнє переконання, погляд на речі, які зумовлюють норми поведінки (Приходько, 2007).

С. Баля, В. Красовська вважають обґрунтованими такі принципи моніторингу якості вищої освіти: науковості, безперервності, об'єктивності, узгодженості, валідності, діагностико-прогностичної спрямованості, систематичності, єдності управління й самоуправління, гуманістичної спрямованості, наступності, відкритості та оперативності.

Принцип науковості означає, що моніторингові дослідження здійснюються на науково обґрунтованих характеристиках освітнього процесу, відповідають основним закономірностям психолого-педагогічного пізнання та управлінню педагогічними об'єктами і явищами. В основі принципу науковості педагогічного моніторингу лежить використання методів науково-дослідної педагогічної діяльності на засадах системного підходу до об'єкта та предмета дослідження.

Принцип об'єктивності полягає у виключенні суб'єктивних оцінок, урахуванні всіх позитивних і негативних результатів, створенні рівних умов.

Принцип узгодженості базується на єдності нормативно-правового, організаційного та науково-методичного забезпечення його складових.

Принцип валідності характеризується відповідністю встановлених контрольних завдань змісту матеріалу дослідження, чіткістю критеріїв виміру та оцінки.

Принцип діагностико-прогностичної спрямованості означає, що процес отримання інформації ґрунтується на теоретичних, методологічних та практичних підходах, має нормативно-пошуковий характер.

Принцип систематичності передбачає постійне проведення моніторингу всіх етапів освітнього процесу у визначеній послідовності, де застосовуються оптимальні форми, методи і засоби моніторингу.

Принцип єдності управління та самоуправління означає врахування інтересів усіх суб'єктів управління якістю освітнього процесу ЗВО.

Принцип гуманістичної спрямованості дозволяє розглядати моніторинг як засіб глибокого вивчення освітнього процесу для вдосконалення всіх рівнів педагогічної взаємодії й оптимізації управління ним.

Принцип наступності процесів спостереження, діагностики, прогнозування й управління робить систему моніторингу, у якій відбуваються структурно-функціональні перебудови, які носять якісний і кількісний характер, цілісною. У ході проведення моніторингу принцип передбачає етапи, логічно та змістово пов'язані один із одним, а саме: підготовчий, адаптаційно-установчий, висхідно-діагностичний, змістово-технологічний та підсумковий.

Принцип відкритості й оперативності передбачає доведення результатів досліджень до відповідних органів управління, громадськості, зацікавлених міжнародних установ (*Моніторинг якості освіти*, 2013).

І. Найдьонова (Найденова, 2010) визначає такі принципи моніторингу якості вищої освіти: безперервність управління навчальним процесом, циклічність повторення моніторингу та динамічність змін, що відбулися в освітньому процесі внаслідок управлінських впливів.

В. Горб (Горб, 2005) виокремлює такі важливі принципи моніторингу освіти: науковості, безперервності, педагогічної комунікативності, особистісної доцільності, діагностико-прогностичної спрямованості, соціально-нормативної зумовленості, інформаційної інтегрованості, цілісності та наступності.

Дослідниця Н. Байдацька (Байдацька, 2007) до принципів моніторингу відносить: безперервність, науковість, прогностичність, об'єктивність, систематичність, планомірність, свідомість та активність, наочність, гласність.

Т. Лукіна (Лукіна, 2007) виокремлює такі принципи моніторингу, як узгодженість нормативно-правового, організаційного та науково-методичного забезпечення; безперервність спостережень за станом освіти; комплексність дослідження різноманітних аспектів освітнього процесу, гуманістична спрямованість моніторингу; опрацювання й аналіз

здобутих результатів; об'єктивність і своєчасність одержання, опрацювання та використання об'єктивної інформації про якість освіти; перспективність запланованих моніторингових досліджень; рефлексивність; відкритість одержаних результатів та оперативність їх доведення до відповідних органів управління й громадськості.

В. Приходько (Приходько, 2011) основними принципами створення системи моніторингу вважає:

а) принцип інтегрованості (передбачає зближення та поглиблення взаємодії вітчизняних і зарубіжних моніторингових програм);

б) принцип мобільності (дає змогу оперативно модифікувати завдання, форми та методи освітньої діяльності залежно від умов);

в) принцип конкретності (у розгортанні моніторингових програм із використанням набутого досвіду);

г) принцип реалістичності (передбачає соціальний зміст моніторингу якості освітньої діяльності);

д) принцип етичності (забезпечує моральні засади моніторингу, його гуманний характер, збереження конфіденційності, поваги до учасників моніторингових досліджень та інших умов взаємодії).

На думку В. Зінченко (Зінченко, 2012), моніторинг повинен базуватися на підставі принципів науковості; об'єктивності; валідності; діагностико-прогностичної; систематичності; єдності управління й самоуправління.

І. Гириловська вважає, що моніторинг якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників повинен функціонувати на підставі принципів взаємодії, послідовності, валідності, об'єктивності, систематичності, гуманізму, учнецентризму (Гириловська, 2021).

Розглянувши праці вітчизняних та зарубіжних учених щодо здійснення моніторингу якості вищої освіти, зауважимо, що він має базуватися на таких, виокремлених нами, принципах, за допомогою яких, на нашу думку, моніторинг якості вищої освіти буде ефективним:

- *принцип науковості* – моніторингові дослідження мають наукове підґрунтя;

- *принцип інтегрованості* – поглиблює взаємодію вітчизняних і зарубіжних моніторингових програм;

- *принцип мобільності* – оперативно модифікує завдання, форми та методи освітньої діяльності залежно від умов;

- *об'єктивності* – створення рівноправних умов для всіх учасників моніторингу, включає максимальне виключення суб'єктивних оцінок;

- *валідності* – відповідність установленим контрольним завданням змісту освіти; доведення до кожного учасника моніторингу чіткості критеріїв виміру;

- *діагностико-прогностичної спрямованості* – прогнозує подальший стан освітнього процесу, ґрунтується на теоретичних, методологічних та практичних підходах, впливає на якість його функціонування освітнього процесу;

- *систематичності* – включає постійний моніторинг етапів освітнього процесу із застосуванням оптимальних форм, методів і засобів моніторингу;

- *єдності управління та самоуправління* – враховує інтереси всіх суб'єктів управління якістю освітнього процесу;

- *послідовності* – вимагає, щоб усі етапи моніторингу якості освіти виконувалися у визначеній послідовності, були логічно сформовані та змістовно взаємообумовлені;

- *гуманізму* – під час проведення моніторингу забезпечує створення умов доброзичливості, довіри, поваги до особистості, позитивної емоційної атмосфери. Під час проведення моніторингу використані методи, прийоми, технології не можуть нашкодити гідності і правам учасників моніторингового процесу. Завданням *принципу гуманізму* визнано створення умов для формування цілісної особистості, здатної до самоаналізу задля самовдосконалення й відбувається перехід до особистісно орієнтованих методів оцінки сформованості особистісних характеристик.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, у результаті аналізу наукових джерел зазначимо, що принципи, на підставі яких здійснюється моніторинг якості вищої освіти, зводяться до того, що вони одночасно розглядаються як самостійні і взаємопов'язані.

Отже, проведений теоретичний аналіз дозволяє нам висновити і визначити таку закономірність моніторингу якості вищої освіти, яка полягає в тому, що моніторинг якості вищої освіти буде ефективним, якщо буде спиратися на такі принципи: науковості, інтегрованості, мобільності, об'єктивності, валідності, діагностико-прогностичної спрямованості, систематичності, єдності управління та самоуправління, послідовності, гуманізму.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в розробці системи ефективності моніторингу якості освіти в ЗВО України.

ЛІТЕРАТУРА

- Байдацька, Н. М. (2007). *Педагогічні умови моніторингу якості навчальних досягнень студентів у вищих навчальних закладах недержавної форми власності* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Вінниця (Baidatska, N. M. (2007). *Pedagogical conditions*

for monitoring of the quality of educational achievements of students in higher education institutions of non-state ownership (PhD thesis abstract). Vinnytsia).

- Гириловська, І. В. (2021) *Теоретичні і методичні основи моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників* (дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04). Київ (Hrylovska, I. V. (2021). *Theoretical and methodological bases of monitoring of the quality of professional training of the future skilled workers* (PhD thesis). Kyiv).
- Горб, В. Г. (2005). *Методология и теория педагогического мониторинга в вузе* (автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01) (Gorb, V. G. (2005). *Methodology and theory of pedagogical monitoring in higher education* (PhD thesis abstract)).
- Закон України «Про освіту» (2014) пункти 29, 30 частини 1 статті 1 (Law of Ukraine "On Education" (2014), paragraphs 29, 30 of part 1 of Article 1).
- Зінченко, В. О. (2012). Моніторинг якості організації навчального процесу ВНЗ. *Вісник Луганського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 15(1), 30-39 (Zinchenko, V. O. (2012). Monitoring the quality of the educational process of the university. *Bulletin of the Luhansk National University un-tu them. Taras Shevchenko. Pedagogical sciences*, 15(1), 30-39).
- Лукіна, Т. О. (2020) *Управління якістю загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник*. Київ.: Педагогічна думка (Lukina, T. O. (2020). *Quality management of general secondary education: a textbook*. Kyiv.: Pedagogical thought).
- Моніторинг якості освіти: принципи, форми, вимоги, (довідник-посібник)* (2013). ХОІППО (Monitoring the quality of education: principles, forms, requirements (reference book) (2013). Khmelnytskyi: HOIPPO).
- Найденова, І. Е. (2010). *Моніторинг якості професійної підготовки студентів туристичного вузу* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08). Москва (Naidenova, I. E. (2010). *Monitoring of quality of professional training of students of tourist high school* (PhD thesis). Moscow).
- Приходько, В. М. (2011) *Моніторинг якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу: педагогічні основи й управлінський аспект: монографія*. Запоріжжя (Prykhodko, V. M. (2011). *Monitoring the quality of educational activities of a secondary school: pedagogical foundations and management aspect: monograph*. Zaporizhzhia).
- Приходько, В. М. (2007). *Моніторинг якості освіти і виховної діяльності навчального закладу. Навчально-методичний посібник для вчителя*. Х.: Вид. група «Основа» (Prikhodko, V. M. (2007). *Monitoring of the quality of education and educational activities of the education institution. Educational and methodological manual for the teacher*. Kh.: Publishing group "Osnova").

РЕЗЮМЕ

Осередчук Ольга. Принципы мониторинга качества высшего образования.

Качество образовательного процесса является неотъемлемой составляющей качества образования. Каждое учреждение высшего образования имеет свои особенности и составляющие, влияющие на формирование внутренней системы качества образовательной деятельности и качества образования. Функции и принципы являются необходимыми категориями при мониторинге качества высшего образования. В статье рассмотрены принципы мониторинга качества высшего образования, предлагаемые учеными, и выделенные нами основные принципы (научности, интегрированности, мобильности, объективности, валидности, диагностико-прогностической направленности, систематичности, единства управления и самоуправления,

последовательности, гуманизма), с помощью которых, по нашему мнению, мониторинг качества высшего образования будет эффективным.

Ключевые слова: мониторинг, качество образования, принципы, качество высшего образования, наиболее целесообразные принципы для мониторинга качества образования в высшем образовании.

SUMMARY

Oseredchuk Olga. Principles of quality monitoring of higher education.

The quality of the educational process is an integral part of the quality of education. Each institution of higher education has its own characteristics and components that affect formation of the internal system of ensuring the quality of educational activities and the quality of education. Functions and principles are necessary categories for the monitoring of the higher education quality. The article considers the principles of monitoring of the quality of higher education proposed by scientists and highlights the basic principles by which, in our opinion, monitoring of the quality of higher education will be effective: the principle of scientificity – monitoring research has a scientific basis; the principle of integration – deepens the interaction of domestic and foreign monitoring programs; the principle of mobility – promptly modifies the tasks, forms and methods of educational activities depending on the conditions; objectivity – the creation of equal conditions for all participants in the monitoring, including the maximum exclusion of subjective assessments; validity – compliance with the established control tasks of the content of education; bringing to each participant of the monitoring clarity of measurement criteria; diagnostic and prognostic orientation – predicts the further state of the educational process; regularity – includes constant monitoring of stages of the educational process; unity of management and self-government – takes into account the interests of all subjects of the quality management of the educational process, consistency – requires that all stages of monitoring of the quality of higher education be performed in a certain sequence; humanism – during the monitoring ensures creation of conditions of friendliness, trust, respect for the individual.

Key words: monitoring, quality of education, principles, quality of higher education, most expedient principles for monitoring of the quality of education in a higher education institution.

УДК 37.013.3-027.31:378-021.411

Неля Романенко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-6232-5148

DOI 10.24139/2312-5993/2021.08/189-196

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУТНІСТЬ ТА ЙОГО СКЛАДОВІ

Стаття присвячена дослідженню сутності та складових інноваційного розвитку в галузі вищої освіти. Метою статті є визначення особливостей інноваційного розвитку в галузі вищої освіти задля актуалізації можливостей використання позитивного досвіду в сучасних умовах реформування вищої школи. У роботі розкрито визначення поняття інновацій з урахуванням досліджень вітчизняних та світових науковців. Виокремлено основні підходи до класифікації інноваційного розвитку в галузі вищої освіти. Виділено основні принципи та етапи інноваційного розвитку. Установлено, що інноваційний розвиток є складним, динамічним, ризикованим процесом, який спрямований на наближення параметрів функціонування вищої освіти до сучасних вимоги суспільства.